Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 2. – 2018. – С. 95–102.
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 2. – 2018. – pp. 95–102.
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2018.48.95-102>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(477.82)«1918/1939»:061.2

© Іван Тичина¹ (Чернівці)

ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» НА ВОЛИНІ 1918 – 1939 рр.: ВИНИКНЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття висвітлює історію виникнення та розвитку повітових товариств «Просвіти» на Волині у міжвоєнний період ХХ ст. Становлення громадсько-просвітницької організації на Волині розпочалося у 1918 році. Організація активно функціонувала у краю, аж поки не була заборонена польською владою наприкінці 30-х років ХХ століття,

Автором проаналізовано головні аспекти просвітницької роботи товариства, його національно-культурницьку роботу через призму змін суспільно-політичних відносин у досліджуваний період. У статті висвітлено здобутки та нереалізовані можливості повітових «Просвіт» на Волині, роль української інтелігенції у справі збереження та розвитку етнокультури, із врахуванням труднощів і проблем, які створювала товариству польська державна адміністрація у Волинському воєводстві. Визначено хронологічні межі діяльності організації.

Ключові слова: «Просвіта», Волинь, Галичина, Волинське воєводство, польська адміністрація, українське шкільництво, культура, видавнича діяльність, бібліотеки-читальні, національні утиски.

Ivan Tychyna (Chernivtsi)

PROSVITA SOCIETY IN VOLYN IN 1918 – 1939: THE FORMATION AND FUNCTIONING

Abstract. *The article is devoted to the history study of the formation and functioning of district societies «Prosvita» in Volyn between the two world wars. The formation of the public-educational organization in Volyn was in 1918 and functioned up to the end of the 30s of the twentieth century in the region, until it was banned by the Polish authorities.*

The article analyzes the main directions of the educational work of the society, national cultural work on the background of development and changes in socio-political relations. The role of the Ukrainian intellectuals in the preservation and development of culture and education in Volyn voivodeship between the two world wars was revealed. The author highlighted the achievements and untapped opportunities of the district Prosvita in Volyn, the difficulties and problems, which the society faced and followed the relationship between Prosvita and the Polish state administration in Volyn voivodeship.

Keywords: *Prosvita, Volyn, Volyn voivodeship, Galicia, Polish authorities, Ukrainian schooling, publishing, reading libraries, repressions, de-nationalization.*

У сучасних умовах помітно зростає науковий інтерес до дослідження та аналізу проблем становлення і розвитку громадських організацій, що були створені й ктивно діяли в Україні у минулі століття. Товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка – є найпершою і найдавнішою національною громадською організацією, що від моменту заснування стояла на засадах збереження та розвитку національної мови, культури, традицій, формувала національну свідомість та патріотизм українців. В українській історіографії намітився пошук нових підходів до вивчення історії просвітянського

¹ аспірант кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
Postgraduate, Student the Department of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.
orcid.org/0000-0003-2536-0240
E-mail inipatmc@gmail.com

руху. Українських істориків зацікавили проблеми, що набули актуальності у зв'язку з розбудовою громадянського суспільства. За сучасних умов суспільно-політичного життя України українська історіографія далі набуває світоглядного змісту, виконуючи не лише наукові, а й соціокультурні функції.

В останню чверть століття історія та значення «Просвіти» є предметом жвавих наукових досліджень у вітчизняній історіографії¹. Доктор історичних наук І. Зуляк² досліджував діяльність «Просвіти» у Галичині та Західній Україні в міжвоєнний період, кандидат історичних наук М. Філіпович³ – Луцьку повітову «Просвіту». А між тим, історія становлення та діяльності Волинської «Просвіти» у міжвоєнний період досі не знайшла достатньо повного, комплексного висвітлення у науковій літературі.

Метою запропонованої статті є дослідження та аналіз основних напрямів діяльності товариства «Просвіта» на Волині у міжвоєнний період. Серед головних **завдань**, що їх автор ставить перед собою, є простеження особливостей становлення й розвитку просвітянських організацій Волині та аналіз їхньої регіональної специфіки.

Відомо, що у період між двома світовими війнами Західна Волинь перебувала у складі Другої Речі Посполитої. На цих теренах польською владою у 1921 році було утворено Волинське воєводство, яке проіснувало до вересня 1939 року. Період 20–30-х років ХХ століття для українського населення Волинського воєводства був позначений гострими суперечностями, трагічними подіями, деформаціями економічного, соціального та національного характеру. Тому національно-визвольні настрої протягом цього часу не припинялися, а залежно від певних умов, набирали все більшої гостроти. Особливо вони проявилися в середовищі національної інтелігенції, найбільш опозиційно налаштованої проти асиміляторської політики польського режиму.

Зауважимо, що становлення просвітянського руху на Волині відбувалося у відмінних від у Східній Галичині умовах. Як відомо, товариство «Просвіта» в Галичині виникло у 1868 році і набуло тут значного досвіду в організації культурно-просвітницької та інших видів роботи. На Волині, яка до Першої світової війни перебувала у складі Російської імперії, просвітянський рух почав зароджуватися значно пізніше, наприкінці Першої світової війни. На початку 1920-х років «Просвіти» в краї перебували на організаційній стадії і діяли з великою обережністю.

Широкого розповсюдження просвітянський рух на волинських теренах набирає ще з 1918 року. Проте першою просвітянською організацією на Волині стала «Просвіта», заснована у 1916 року, коли в с. Мацеїв на Ковельщині (нині – смт Луків Турійського району) заснував «Просвіту» як самостійну організацію Д. Вітовський – тоді ще молодий публіцист, а згодом провідник Української галицької армії⁴. З приходом польської влади цей осередок зберегти не вдалося.

Напіввоєнні умови та нестабільність влади не давали налагодити сталу культурно-освітню роботу просвітянським осередкам і призводили до правової неузгодженості. Тільки тоді, коли нова адміністрація почала чинити відвертий опір діяльності «Просвіти», постало питання її легалізації. Наприклад, статут одного із найраніших осередків «Просвіти» у Ковелі було зареєстровано 14 червня 1920 року⁵. Цей документ чітко увиразнює цілі, завдання та напрями діяльності організації.

Зокрема, у статуті йдеться, що Ковельська повітова «Просвіта» названа «українським добродійним і культурно-освітнім товариством». Завдання об'єднання полягають у «допомозі бідним дбати про моральне та фізичне виховання української молоді, особливо ж дбати про розвиток української культури й освіти українського народу його рідною мовою». Серед напрямів роботи осередку у документі знаходимо: «видавати українською мовою книжки, журнали, часописи, зазивні листи... заводити друкарні, переплетні, склади паперу, всякого рода бібліотеки, читальні, випозичальні книжок... відкривати середні та початкові загальноосвітні та фахові школи... впоряджати як про своїх членів, так і публічні лекції, відчити, загальноосвітні та фахові курси, скликати наради в освітніх, сільськогосподарських, економічних і кооперативних справах... заводити музеї, дослідні станції, зразкові поля... влаштовувати публічні драматичні вистави, спектаклі, літературно-музикальні вечори, концерти... організовувати народні хори, оркестри, спортові, пластові, а також протипожежні дружини... відкривати дитячі садки, сирітські захисти та всякого рода дошкільні заклади»⁶.

Вартго зазначити, що товариство «Просвіта» активно діяло в Галичині і закономірним є те, що воно прагнуло поширити свою діяльність на усю територію Польщі, насамперед у тих воєводствах,

де проживали українці. У зв'язку з цим просвітяни Галичини пропонували або внести зміни у статут товариства, або прийняти новий його варіант, в якому акцентувалася б увага на тому, що «...тереном діяльності є ціла держава Польська»⁷. Влада з огляду на власні інтереси заборонила поширювати діяльність товариства не лише на Польщу, але й на Волинь, де «Просвіта» не мала централізованої структури.

Тут у повітах воєводства засновувалися самостійні просвітянські товариства з окремими статутами. Відповідні осередки діяли у Кременці, Дубно, Рівному, Луцьку, Горохові, Володимирі, Ковелі. Кожен із них засновував бібліотеки-читальні. До 1926 року таких читалень у Волинському воєводстві було 600⁸.

Виникла необхідність утворити єдиний центр «Волинської Просвіти». З цією метою на ініціативу ради Луцької «Просвіти» був скликаний 15 лютого 1921 року перший з'їзд представників повітових товариств. Його делегати заслухали доповіді «Українська школа на Волині», «Позашкільна освіта», «Дошкільне виховання», «Організація Просвіти на Волині», з якими виступили І. Власовський, Р. Шкляр, В. Федоренко, А. Пащук⁹. Після дебатов з'їзд прийняв ухвалу про утворення «Об'єднання культурно-просвітних організацій Волині» і схвалив його статут. Але воєводське управління цей статут не зареєструвало¹⁰.

Аналіз документів дає підстави зробити висновок про активну різнобічну діяльність повітових «Просвіт» Волинського воєводства на початковому етапі їх становлення. Окрім звичного для подібних об'єднань освітнього характеру роботи, наприклад, у Ковелі чітко декларувалися наміри розвивати видавничу справу, популяризувати культурну спадщину, увіковічення пам'ятних сторінок історії, добродійні заходи, виховання молодого покоління, організація дозвілля, консультування населення у побутових і медичних справах.

1920-ті роки стали періодом, коли польський уряд ішов на всілякі заборони та утиски щодо національних меншин у справі організації національних шкіл. Однак свідомо громадськість не зменшувала від того своєї активності. Українці Володимирського та Ковельського повітів не раз виступали проти дискримінації. Самовіддана праця найсміливіших із них сприяла розвитку місцевих просвітянських осередків.

В умовах польського панування прогресивна інтелігенція виступила проти соціального і національно-релігійного гноблення, полонізації української школи, за розвиток народної освіти і культури. Широко використовувалися для цього трибуни польського сейму і сенату. Досить активну участь брала інтелігенція у діяльності політичних та громадських організацій, ревниво відстоюючи в них українські права. Прогресивні діячі культури, культурно-освітні організації поширювали і пропагували твори українських письменників. Цим займалося Наукове товариство імені Тараса Шевченка, яке мало свої книгарні у Луцьку, Ковелі, Кременці; кооперативна спілка «Наша культура» з книгарнями у Здолбунові, Рівному, Ковелі, Сарнах, Луцьку, Дубно і Горохові. В популяризації наукових знань певну роль відіграло Волинське товариство приятелів науки, яке існувало в Луцьку, Товариство краєзнавців, об'єднання лікарів, інженерів, радіоаматорів, журналістів¹¹.

Потужну культурницьку роботу серед волинян розгорнули «Просвіта», «Рідна школа», «Союз українців», Товариство імені Петра Могили, Товариство опіки над школами імені Лесі Українки, Братство Чесного Христа, дитячі пластунаські організації, «Просвітянські хати» та ряд інших громадських інституцій, які відкривали в містах і селах бібліотеки та читальні. На Волині у міжвоєнний період діяло понад 40 українських об'єднань, у тому числі 28 культурного і освітнього спрямування. Ніде в її попередній історії ми не спостерігаємо такого розмаїття громадських об'єднань української спільноти. Діяли і народні університети – сільські наукові інституції.

А між тим, польська влада продовжувала вороже ставитися до «Просвіт». Зокрема, значних перешкод у діяльності зазнавали володимирські просвітяни. Тут місцеве староство вимагало нового затвердження статуту, окремого дозволу на заснування початкових приватних шкіл, якого товариство не отримало¹². Влада провадила постійні перевірки й арешти серед членів «Просвіти».

Антиукраїнський курс польської адміністрації зумовив радикалізацію «Просвіт». Так, на Другому просвітянському форумі, який проходив у Луцьку в липні 1922 року, з доповідей і звітів з місць постала жахлива картина культурно-освітнього стану українців Волині. З'їзд засудив антиукраїнську політику польських властей і закликав усе українське суспільство

до боротьби за рідну школу, звернув увагу відповідальних урядових чинників на нехтування правами національних меншин, гарантованих польською конституцією. Делегати висловили протест шкільному кураторіуму (управлінню освіти) і шкільним інспекторам, а також домогалися відкриття українських державних шкіл з учителями українцями. Одночасно з'їзд прийняв ухвалу про необхідність відкриття українських книгарень, друкованого пресового органу «Просвіт», стаціонарного українського театру на Волині. Окрім того, було схвалено резолюцію про утворення централі Волинської «Просвіти», обговорено її Статут¹³.

Виконання рішень згаданого з'їзду покладалося на президію Луцької «Просвіти». Однак цей раз воєводське управління відмовилося реєструвати прийнятий з'їздом Статут «Волинської Просвіти». Це рішення воєводських властей 3 травня 1925 року підтвердило МВС Польщі¹⁴.

Не можна не згадати і про III з'їзд Волинських «Просвіт», скликаний 26 вересня 1926 року у Рівному, який відіграв важливу роль для подальшої діяльності «Просвіти» у Волинському воєводстві. На з'їзд прибуло близько 270 делегатів з усієї Волині. Роботою просвітянського форуму керувала президія у складі senatorів Олександра Карпінського і Михайла Черкавського, послів Бориса Козубського і Сергія Козицького, доктора Арсенія Річинського. В роботі з'їзду брали участь послі Максим Чучмай, Максим Хруцький, а також голова Українського педагогічного товариства Омелян Терлецький, редактор часопису «Новий Час» Дмитро Паліїв, представники «Просвіти» і Верховної пластової команди зі Львова, керівник «Рідної хати» senator Іван Пастернак з Холма¹⁵.

Учасники з'їзду вислали вітальну телеграму Михайлу Грушевському з нагоди 40-річчя його наукової діяльності, а також телеграму з'їзду українських вчених, який у цей час проходив у Празі. На з'їзді знову ставилося питання про організаційне об'єднання товариств. Однак були прийняті ухвали про припинення дій щодо створення окремої Волинської «Просвіти» та звернення до Головної ради «Просвіти» у Львові здійснювати керівництво¹⁶. Чималу увагу на з'їзді було приділено також питанню об'єднання зусиль українців Галичини і Волині в боротьбі за свої національно-культурні права.

Як зазначає український історик М. Кучерепа, восени 1927 року у Рівному мав відбутися IV з'їзд повітових «Просвіт» Волинського воєводства, але через заборону властей на його проведення він так і не відбувся. Таким чином, зусилля, спрямовані на утворення «Волинської Просвіти» зазнали невдачі. На Волині й надалі існували лише окремі повітові «Просвіти», які не мали, як це було в Галичині, об'єднуючого центру.

Вищевикладені факти свідчать про те, що з перших днів існування «Просвіт» на Волині польська адміністрація неприхильно ставилася до їхньої діяльності. Різноманітними заборонами, утисками та репресіями вона стримувала розвиток українських просвітницько-культурних організацій. Польська влада відмовлялася реєструвати філії, забороняла вистави, виступи українських хорів, протидіяла українській національній школі. Незважаючи на це, до кінця 1927 року «Просвіти» покрили густою мережею власних філій майже все Волинське воєводство. Лише Луцька «Просвіта» у 1928 році мала більше сотні своїх філій у селах і містечках повіту, в яких нараховувалось майже три тисячі членів¹⁷.

Після прибуття у Волинське воєводство воєводи Г. Юзевського репресії проти «Просвіт» у краї особливо посилювалися. Для цих громадсько-культурних об'єднань місця у «волинській програмі» нового воєводи не залишалося¹⁸. Вважаючи «Просвіти» політичною експозитурою українського націоналізму Галичини, Г. Юзевський повів з ними нещадну боротьбу. Лише у 1928 році було ліквідовано 318 осередків товариства¹⁹.

У цьому ж 1928 році «Просвіти» змушені були припинити своє існування у Рівненському, Ковельському і Дубнівському повітах, а в наступному – 1929 році – у Володимирському повіті. До середини 30-х років адміністрація Г. Юзевського ліквідувала більшість осередків «Просвіт» на Волині²⁰.

Проти репресивної політики воєводської адміністрації рішуче протестувала конференція представників повітових «Просвіт» Волині, що відбулася нелегально 9 липня 1928 року у Луцьку. У прийнятій на ній резолюції вказувалося: «Відповідні факти призупинення діяльності повітових «Просвіт» разом із багатьма їх сільськими філіями, як це мало місце у Дубні, Ковелі, Рівному, а також переслідування «Просвіт» у Кременці і Острозі є не лише діями незаконними, але й фактично унеможливають національно-культурний розвиток українського суспільства»²¹.

Учасники конференції звернулись до польської влади з вимогою негайного відкликання рішення щодо закриття згаданих вище «Просвіт» і припинення репресій проти просвітянського руху на Волині. Однак до подібних протестів української громадськості влада не прислухалась. Поліція й надалі заарештовувала активістів, робила обшуки в читальнях, нищила їх майно. 1 липня 1934 року перестало існувати одне з найбільших товариств на Волині – Луцька повітова «Просвіта»²². Загалом з 1928 по 1936 рік було зліквідовано 630 осередків товариства, в яких нараховувалося 17 700 членів²³.

Воєвода Г. Юзевський відповідно до своєї «волинської програми» намагався розірвати історично складені тісні зв'язки між західними українцями, перетворити волинян на лояльних громадян Польщі²⁴. Після ліквідації українських організацій з галицьким родоводом, Г. Юзевський почав створювати нові організації, що будувалися і діяли на засадах лояльності до Речі Посполитої, на принципах співпраці з поляками. Державна адміністрація сприяла створенню на Волині низки пропольських культурно-освітніх організацій: «Основа» у Ковелі, «Рідна хата» у Луцьку, «Світло» у Дубно, «Літературно-мистецьке товариство» у Рівному²⁵.

Г. Юзевський знайшов собі підтримку в середовищі поміркованих українських діячів, колишніх петлюрівців. Саме ці українські діячі з ініціативи воєводи у 1931 році створили Волинське українське об'єднання, яке офіційно заявило про свою лояльність до польської держави і виявило готовність до співпраці з польською адміністрацією. Утворена з ініціативи польських властей, нова організація повинна була сприяти насамперед поширенню ідей польсько-українського співжиття і співпраці, а її осередки – «Просвітянські хати» і «Народні хори» мали замінити «Просвіти». Незважаючи на лояльність ВУО до польської влади, багато первинних осередків продовжували вести свою національну роботу, хоч колишніх «Просвіт» їм так і не вдалося повністю замінити²⁶.

Отже, незважаючи на найрізноманітніші перепони, які чинилися для Волинської «Просвіти» польською владою у міжвоєнні десятиліття, діяльність Товариства залишила вагомий слід в історії не лише краю, а й українській історії загалом, виконавши свою основну місію: формування національної ідеї, розвиток освіти, національної культури, збереження традицій. Завдяки діяльності «Просвіти», значно підвищилася національна свідомість і культурно-освітній рівень волинян.

¹ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)* [The Formation and functioning of the Prosvita societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Науковий Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки» - № 3(328). Луцьк: Вежа, 2016. с.27 – 35.; Пономаренко С. *Культурно-освітня діяльність «Просвіт» на Волині в 20–30-х роках* [Cultural and Educational Activity of «Prosvita» in Volyn in the 20-30's], in «Наукові записки аспірантів». Луцьк: Вежа, 1997. – Вип. 1. с.34–37.

² Зуляк І. *«Просвіта» і суспільно-політичний рух Західної України (1919–1939)*. [«Prosvita» and Socio-Political Movement of Western Ukraine], in «Науковий вісник Чернівецького національного університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини» Чернівці, 2005. – Вип. 272. с 90–97.; Зуляк І. *Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939)*. [The Work of «Prosvita» in Western Ukraine in the Interwar Period (1919–1939)] Тернопіль: Воля, 2005. с. 946; Зуляк І. *Реалізація «Просвітою» програми ліквідації неписьменності в міжвоєнний період (1919–1939 рр.)* [Realization of liquidation programme of Illiteracy by «Prosvita» in the Interwar Period (1919–1939)], in «Укр. іст. журн.» – 2005. – № 6. с. 103–112.; Зуляк, І. *Взаємини «Просвіти» Східної Галичини з Волинню у міжвоєнний період*. [«Prosvita» Interrelationships of Eastern Galicia with Volyn in the Interwar Period], in «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка» Сер. Історія / голов. ред. І. Зуляк ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. Тернопіль: [ТНПУ], 2013. – Вип. 1 : у 2 ч., ч. 1. с. 30–32.

³ Філіпович М. *Боротьба політичних течій у Луцькій повітській «Просвіті» (1918–1935 рр.)*. [Political Movements Struggle of Lutsk District «Prosvita» (1918–1935)], in «Збірник навчально-методичних матеріалів та наукових статей історичного факультету». – Випуск 5. Луцьк Вежа, 2000. с. 117–122.; Філіпович М. *Музично-драматична діяльність Луцької повітської «Просвіти»*. [Musical and Dramatic Activity of Lutsk district «Prosvita»], in «Науковий Вісник ВДУ ім. Лесі Українки» – Випуск 10. Історичні науки, Луцьк: Вежа, 2002. с. 142–147.; Філіпович М. *Організаційна мережа товариства «Просвіта» у Луцькому повіті (1918–1932 рр.)*.

[The Organizational Network of «Prosvita» Society in Lutsk (1918–1932)], in «Науковий Вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Історичні науки» – Луцьк: Вежа, 2000. с. 63–69.; Філіпович М. *Українсько-польські відносини на прикладі діяльності Луцької повітової «Просвіти» в 20–30-х роках ХХ ст.* [Ukrainian-Polish Relations from the Example of Lutsk District «Prosvita» Activity in the 20–30th Years of the Twentieth Century], in «Україна у ХХ столітті: уроки, проблеми, перспективи» – Київ: МЛП, Український Центр духовної культури, 2001. с. 168–177.

⁴ Савчук Б. *Волинська «Просвіта»*. [Volyn «Prosvita»]. Рівне: «Ліста». – 1996. с.29

⁵ Савчук Б. *Волинська «Просвіта»*. с. 33.

⁶ Гарбарук А. *Витоки Ковельської повітової «Просвіти»*. [Origins of the Kovel District «Prosvita»]. in «Науковий Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки». – № 3(328). Луцьк: Вежа, 2016. с. 51.

⁷ Зуляк, І. *Взаємини «Просвіти» Східної Галичини з Волинню у міжвоєнний період.* [«Prosvita» Interrelationships of Eastern Galicia with Volyn in the Interwar Period], in «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка» Сер. Історія / голов. ред. І. Зуляк ; редкол.: М. Алексієвць, Л. Алексієвць, М. Бармак [та ін.]. Тернопіль: [ТНПУ], 2013. – Вип. 1 : у 2 ч., ч. 1. С. 30–32.

⁸ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)*. [The Formation and Functioning of the Prosvita Societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Науковий Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки» - № 3(328). Луцьк: Вежа, 2016. с. 29.

⁹ Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64., s. 105

¹⁰ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)*. [The Formation and Functioning of the Prosvita Societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Науковий Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки» - № 3(328). Луцьк: Вежа, 2016. с. 29.

¹¹ Філіпович М. *Громадсько-просвітницький рух на Волині 1918 – 1939 рр.* [Public Educational Movement in Volyn 1918–1939], in «Науковий Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки» - № 3(328). Луцьк: Вежа, 2016. с. 47.

¹² Присутній І. *Просвіта у Володимирі Волинському*. [«Prosvita» in Volodymyr Volyncki], in «Письмо з Просвіти». – 1922. – 1 лют. – Ч. 7–8. с. 62.

¹³ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)*. с. 29.

¹⁴ Філіпович М. *Організаційна мережа товариства «Просвіта» у Луцькому повіті (1918–1932 рр.)*. с. 65–67.

¹⁵ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)*. с. 29.

¹⁶ Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 106.

¹⁷ Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 101

¹⁸ Стрільчук Л. *Політика Другої Речі Посполитої на території Західної Волині щодо національних та громадських організацій* [Policy of the Second Rzecz Pospolita in the Territory of Western Volyn Concerning National And Community Societies], in «Міжнародна наукова конференція присвячена темі прометеїзму «Видатні постаті прометеїзму. Генрик Юзевський і його спадщина (до 125 річниці з дня народження)». Сьома щорічна сесія на тему прометеїзму». Луцьк, 2017. с.15.

¹⁹ Зуляк І. *Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939).*, с.115 – 129.

²⁰ Стрільчук Л. *Політика Другої Речі Посполитої на території Західної Волині щодо національних та громадських організацій* [Policy of the Second Rzecz Pospolita in the Territory of Western Volyn Concerning National And Community Societies], in «Міжнародна наукова конференція присвячена темі прометеїзму «Видатні постаті прометеїзму. Генрик Юзевський і його спадщина (до 125 річниці з дня народження)». Сьома щорічна сесія на тему прометеїзму». Луцьк, 2017. с.15.

²¹ Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 96.

²² Філіпович М. *Українсько-польські відносини на прикладі діяльності Луцької повітової «Просвіти» в 20–30-х роках ХХ ст.*. с. 175 – 177.

²³ Кучерепа М. *Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.)*. с. 33.

²⁴ Стрільчук Л. *Політика Другої Речі Посполитої на території Західної Волині щодо національних та громадських організацій*, с.15.

²⁵ Кучерепа М. ВУО: Волинське українське об'єднання: (1931–1939 рр.) [VUA: Volyn Ukrainian Association: (1931–1939)], Луцьк: Надстир'я, 2001, с.24.

²⁶ Кучерепа М. Становлення та діяльність просвітянських організацій на Волині (1918 – 1939 рр.). с. 33.

Reference

1. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr. [The Formation and functioning of the Prosvita societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Naukovyy Visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Istorychni nauky» - № 3(328). Luts'k: Vezha, 2016. s.27–35.; Ponomarenko S. Kul'turno-osvitnya diyal'nist' «Prosvit» na Volyni v 20–30-kh rokakh [Cultural and Educational Activity of «Prosvita» in Volyn in the 20–30's], in «Naukovi zapysky aspirantiv». Luts'k: Vezha, 1997. – Vyp. 1. s.34–37.
2. Zulyak I. «Prosvita» i suspil'no-politychnyy rukh Zakhidnoyi Ukrayiny (1919–1939). [«Prosvita» and Socio-Political Movement of Western Ukraine], in «Naukovyy visnyk Chernivets'koho natsional'noho univerytetu: Zbirnyk naukovykh statey. Istoryia. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny» Chernivtsi, 2005. – Vyp. 272. s 90–97.; Zulyak I. Diyal'nist' «Prosvity» u Zakhidniy Ukraini v mizhvoyennyi period (1919–1939). [The Work of «Prosvita» in Western Ukraine in the Interwar Period (1919–1939)] Ternopil': Volya, 2005. s. 946; Zulyak I. Realizatsiya «Prosvitoyu» prohramy likvidatsiyi nepys'mennosti v mizhvoyennyi period (1919–1939 rr.) [Realization of liquidation programme of Illitiracy by «Prosvita» in the Interwar Period (1919–1939)], in «Ukr. ist. zhurn.» – 2005. – № 6. s. 103–112.; Zulyak, I. Vzayemyny «Prosvity» Skhidnoyi Halychyny z Volynnyu u mizhvoyennyi period. [«Prosvita» Interrelationships of Eastern Galicia with Volyn in the Interwar Period], in «Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka» Ser. Istoryia / holov. red. I. Zulyak ; redkol.: M. Aleksiyevevs', L. Aleksiyevevs', M. Barmak [ta in.]. Ternopil': [TNPU], 2013. – Vyp. 1 : u 2 ch., ch. 1. s. 30–32.
3. Filipovych M. Borot'ba politychnykh techiy u Luts'kiy povitoviy «Prosviti» (1918–1935 rr.). [Political Movements Struggle of Lutsk District «Prosvita» (1918–1935)], in «Zbirnyk navchal'no-metodychnykh materialiv ta naukovykh statey istorychnoho fakul'tetu». – Vypusk 5. Luts'k Vezha, 2000. s. 117–122.; Filipovych M. Muzychno-dramatychna diyal'nist' Luts'koyi povitovoyi «Prosvity». ». [Musical and Dramatic Activity of Lutsk district «Prosvita»], in «Naukovyy Visnyk VDU im. Lesi Ukrayinky» – Vypusk 10. Istorychni nauky, Luts'k: Vezha, 2002. s. 142–147.; Filipovych M. Orhanizatsiyna merezha tovarystva «Prosvita» u Luts'komu poviti (1918–1932 rr.). [The Organizational Network of «Prosvita» Society in Lutsk (1918–1932)], in «Naukovyy Visnyk VDU im. Lesi Ukrayinky. Istorychni nauky» – Luts'k: Vezha, 2000. s. 63–69.; Filipovych M. Ukrayins'ko-pol's'ki vidnosyny na prykladi diyal'nosti Luts'koyi povitovoyi «Prosvity» v 20–30-kh rokakh KHKH st. [Ukrainian-Polish Relations from the Example of Lutsk District «Prosvita» Activity in the 20–30th Years of the Twentieth Century], in «Ukrayina u KHKH stolitti: uroky, problemy, perspektyvy» – Kyiv: MILP, Ukrayins'kyi Tsentr dukhovnoyi kul'tury, 2001. s. 168–177.
4. Savchuk B. Volyn's'ka «Prosvita». [Volyn «Prosvita»]. Rivne: «Lista». – 1996. s.29.
5. Savchuk B. Volyn's'ka «Prosvita». s. 33.
6. Harbaruk A. Vytoky Kovel's'koyi povitovoyi «Posvity». [Origins of the Kovel District «Prosvita»]. in «Naukovyy Visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Istorychni nauky» - № 3(328). Luts'k: Vezha, 2016. s. 51.
7. Zulyak, I. Vzayemyny «Prosvity» Skhidnoyi Halychyny z Volynnyu u mizhvoyennyi period. [«Prosvita» Interrelationships of Eastern Galicia with Volyn in the Interwar Period], in «Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka» Ser. Istoryia / holov. red. I. Zulyak ; redkol.: M. Aleksiyevevs', L. Aleksiyevevs', M. Barmak [ta in.]. Ternopil': [TNPU], 2013. – Vyp. 1 : u 2 ch., ch. 1. S. 30 – 32.
8. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). [The Formation and Functioning of the Prosvita Societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Naukovyy Visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Istorychni nauky» - № 3(328). Luts'k: Vezha, 2016. s. 29.
9. Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW), sygn. 979/64., s. 105.
10. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). [The Formation and Functioning of the Prosvita Societies in Volyn (1918 – 1939)], in «Naukovyy Visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Istorychni nauky» - № 3(328). Luts'k: Vezha, 2016. s. 29.

11. Filipovych M. Hromads'ko-prosvitnyts'kyy rukh na Volyni 1918 – 1939 rr. [Public Educational Movement in Volyn 1918–1939], in «Naukovyy Visnyk Skhidnoyeuropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Istorychni nauky» - № 3(328). Luts'k: Vezha, 2016. s. 47.
12. Prysutniy I. Prosvita u Volodymyri Volyns'komu. [«Prosvita» in Volodymyr Volyncki], in «Pys'mo z Prosvity». – 1922. – 1 lyut. – CH. 7–8. s. 62.
13. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). s. 29.
14. Filipovych M. Orhanizatsiyna merezha tovarystva «Prosvita» u Luts'komu poviti (1918–1932 rr.). s. 65 – 67.
15. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). s. 29.
16. Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 106.
17. Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 101.
18. Stril'chuk L. Polityka Druhoyi Rechi Pospolytoyi na terytoriyi Zakhidnoyi Volyni shchodo natsional'nykh ta hromads'kykh orhanizatsiy [Policy of the Second Rzecz Pospolita in the Territory of Western Volyn Concerning National And Community Societies], in «Mizhnarodna naukova konferentsiya prysvyachena temi prometyizmu «Vydatni postati prometyizmu. Henryk Yuzevs'kyy i yoho spadshchyna (do 125 richnytsi z dnya narodzhennya)». S'oma shchorichna sesiya na temu prometyizmu». Luts'k, 2017. s.15.
19. Zulyak I. Diyal'nist' «Prosvity» u Zakhidniy Ukraini v mizhvoyennyi period (1919–1939)., s.115 – 129.
20. Stril'chuk L. Polityka Druhoyi Rechi Pospolytoyi na terytoriyi Zakhidnoyi Volyni shchodo natsional'nykh ta hromads'kykh orhanizatsiy [Policy of the Second Rzecz Pospolita in the Territory of Western Volyn Concerning National And Community Societies], in «Mizhnarodna naukova konferentsiya prysvyachena temi prometyizmu «Vydatni postati prometyizmu. Henryk Yuzevs'kyy i yoho spadshchyna (do 125 richnytsi z dnya narodzhennya)». S'oma shchorichna sesiya na temu prometyizmu». Luts'k, 2017. s.15.
21. Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW),sygn. 979/64, s. 96.
22. Filipovych M. Ukrayins'ko-pol's'ki vidnosyny na prykladi diyal'nosti Luts'koyi povitovoyi «Prosvity» v 20–30-kh rokakh KHKH st.. s. 175 – 177.
23. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). s. 33.
24. Stril'chuk L. Polityka Druhoyi Rechi Pospolytoyi na terytoriyi Zakhidnoyi Volyni shchodo natsional'nykh ta hromads'kykh orhanizatsiy. s.15.
25. Kucherepa M. VUO: Volyns'ke ukrayins'ke ob"yednannya: (1931–1939 rr.) [VUA: Volyn Ukrainian Association: (1931–1939)], Luts'k: Nadstyr"ya, 2001., s.24.
26. Kucherepa M. Stanovlennya ta diyal'nist' prosvityans'kykh orhanizatsiy na Volyni (1918 – 1939 rr.). s. 33.